

ПИТАННЯ Й ПЕРСПЕКТИВИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВИТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ХІРУРГІЧНА СТОМАТОЛОГІЯ»

Волошина Л.І., Скікевич М.Г.

Полтавський державний медичний університет

Автори розглядають дистанційне навчання на стоматологічному факультеті як один зі шляхів підготовки лікаря-стоматолога у інформатизованому суспільстві. Особлива увага приділяється забезпеченню взаємодії й рефлексії в дистанційній освіті.

Ключові слова: інфокомунікаційні технології, дистанційне навчання, інтерактивне навчання, рефлексія.

The authors consider distance learning at the Dentistry faculty as one of the ways to train a dentist in an informatized society. We pay special attention to ensuring interaction and reflection in distance education.

Key words: infocommunication technologies, distance learning, interactive learning, reflection.

Останнім часом усі статті розпочинаються майже однаково: «В у мовах глобалізації й розвитку інтернету зростають міжнародні обміни, у тому числі науково-освітні, з'являються безпрецедентні можливості для безперервної освіти і самоосвіти тощо». Однак пандемія внесла особливості не лише в життєдіяльність суспільства, а й у підготовку лікарів-стоматологів, які також перейшли на дистанційну форму навчання, що призвело до певних коректив навчального процесу. Відомо, що дистанційне навчання здатне охопити велику аудиторію, орієнтовану на самоосвіту: від молодших школярів до маститих бізнесменів. Вони можуть перебувати в різних населених пунктах, представляти різні релігійні конфесії й культури, але всіх їх об'єднує прагнення безперервно оновлювати знання й розширювати, вдосконалювати навички. У класичних вишах немедичного напрямку існує навчально-освітнє середовище, що дозволяє працюючим здобувачам освіти поєднувати навчання з роботою. Дистанційне навчання відповідає принципу «освіта без кордонів» і в цьому сенсі являє собою унікальну технологію, яка поєднує адресний підхід і хороше методичне забезпечення навчального процесу. У такому разі дистанційне навчання можна розглядати як нову освітню практику. На прикладі дистанційного навчання сучасне суспільство переконалося в тому, що інфокомунікаційні технології підвищують цінність освіти як найважливішого компонента не лише розвитку конкретної особистості, а й суспільства в цілому. Звідси випливає, що дистанційне навчання – це технологія, яка сама по собі є цінністю, оскільки формує можливості розвитку особистості в освіті, її здатності адаптації до складного й суперечливого світу, тим самим надаючи громадянам ресурси для участі в житті суспільства [3]. Однією з привабливих характеристик дистанційного навчання є можливість поєднання самостійної роботи й навчання. Нині лікар будь-якої спеціальності має відповідати постулату безперервної професійної освіти. Тобто, він має й може підвищувати свою професійну кваліфікацію, не полишаючи робочого місця, – це не тільки економічно вигідне рішення, а й джерело прибутку, оскільки із зростанням професіоналізму співробітників збільшуються інтелектуальні активи клініки чи шпиталю. Тому дистанційне навчання слід розглядати як альтернативну й досить рентабельну форму освіти.

Нині дистанційне навчання є середовищем, в якому взаємодіють учасники глобальної освітньої соціальної мережі. Активне використання технологій, які майже щоденно оновлюються, у дистанційному навчанні дозволяє раціоналізувати процеси викладання й навчання, удосконалювати засоби моніторингу й діагностики освітньої діяльності. Однак, слід зауважити, що існують деякі проблеми використання технологій дистанційного навчання в підготовці лікарів-стоматологів зокрема.

Найбільшим недоліком дистанційного навчання вважають відсутність живого спілкування. Це насправді так, адже справжня людська взаємодія полягає у вербальній і невербальній формах мовлення з різним забарвленням емоційно-психологічних особливостей сприйняття отриманої інформації. Навчання неможливе без живого спілкування, але воно може бути більш ефективним, якщо урізноманітнити інструменти спілкування, оптимізувати засоби доставки й обробки навчальної інформації. Інфокомунікаційні технології допомагають оптимізувати процес навчання, звільняючи науково-педагогічних працівників від рутинної розробки й супроводу навчальних матеріалів, спрощуючи процедуру контролю та ін.

У Полтавському державному медичному університеті окрім традиційних форм навчання використовуються симуляційне (робота на фантомах) навчання й дистанційне. Упровадження методів дистанційного навчання на кафедрі хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії з пластичною та реконструктивною хірургією голови та шиї має на меті забезпечення ефективної взаємодії учасників віртуального навчального процесу, трансляцію навчально-методичних комплектів (зокрема підготовка до складання інтегрованого ліцензованого тестового іспиту «Крок-2»), стимулювання навчальної діяльності здобувачів освіти, контроль і, сподіваємось, самоконтроль здобувачів освіти для підвищення якості навчальної діяльності. У навчальному процесі, який трансформувалася із запровадженням дистанційної форми навчання і базується на принципах доступності, послідовності й інтерактивності, спостерігаються підвищення організаційної самостійності здобувачів освіти, позитивна динаміка мотивації їхньої навчальної діяльності. Разом із викладачами кафедри здобувачі освіти використовують для підготовки до online-занять не лише доступну фахову літературу, а й власноруч створені ними презентації й відеоролики, освоєні й упроваджені сучасні форми практичних занять і лекцій на платформі Zoom та її аналогах – Google Class Room, Google Duo, ClickMeeting і Skype. Слід зазначити, що підвищилась і стрімко розвивається ІТ-компетентність усіх учасників навчального процесу. На жаль, деякі здобувачі освіти, які проживають у невеликих містечках і селах, не завжди мають можливість використовувати швидкісний Інтернет, тому з ними є лише можливість спілкуватися за допомогою месенджерів Viber, Telegram тощо, що дещо знижує якість засвоєння знань.

Погоджуємося з усіма авторами, які стверджують, що мережеве навчання не має і не може замінити викладача, але змінює його роль у освітньому процесі: викладач уже не є основним носієм інформації, а може більше часу приділити обговоренню складних питань теми і клінічних ситуацій, що, безумовно, підвищує якість сприйняття й засвоєння навчального матеріалу. Зберігається головна мета роботи викладача – не лише передати свої знан-

ня й клінічний досвід, а й створити умови здобувачам освіти для їх розуміння, осмислення й засвоєння, спонукати до опанування практичних навичок із дисципліни.

Не можна не враховувати той факт, що в дистанційному навчанні зростає роль інтернету як найбільшої бібліотеки, майданчика для обміну й торгівлі новачками, платформи для спілкування і взаємодії, нового соціально-віртуального середовища. Отже, нині інтернет забезпечує колективну мережеву роботу людей у всіх галузях науки і виробництва, які перебувають у різних країнах, навіть на різних континентах. Ця обставина дозволила визначити інтернет як соціальне явище, соціальну мережу (освітню, інформаційну, маркетингову тощо) і нову цінність освіти. Тому перед фахівцями й науковцями постало завдання – створити й оприлюднити найоптимальніші шляхи, засоби й методику пристосування учасників освітнього процесу до роботи в кіберпросторі, не забуваючи про передачу й закріплення гуманістичних цінностей у інформаційному суспільстві, передбачити ризики й перспективи дистанційного навчання в медичних вишах зокрема.

Інформаційне суспільство характеризує як суспільство, де панують знання, в якому головна роль належить процесу трансформації отриманої інформації в знання. Самоосвітня активність людини є показником ступеня творчої самореалізації особистості, здатності її самостійно вибудовувати життєві стратегії. Особливого значення ці якості набувають під час дистанційного навчання. Здобувачі освіти, які навчаються дистанційно, мають чітко формулювати навчальну мету, уміти конкретизувати проблему і спрямовувати свою увагу на головні, значущі деталі, творчо переосмислювати процес навчання й здобути знання.

На думку деяких авторів, особливе місце в дистанційному навчанні займає здатність до рефлексивного осмислення й пошуку нового знання. Здатність до рефлексії є найважливішою складовою навчального процесу й може бути досягнута за допомогою використання спеціальної системи активних методів навчання [5, с.341] і засобів взаємодії. Інтерактивність у дистанційному навчанні розглядається як взаємодія учасників навчального процесу, з одного боку, і як дидактична властивість використовуваних засобів навчання. Оскільки основний акцент у дистанційній формі навчання робиться на самостійну пізнавальну діяльність здобувачів освіти індивідуально або в малих групах, перевага віддається інтерактивному зворотному зв'язку [4].

Інформаційне забезпечення технологій дистанційного навчання на кафедрі хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії з пластичною та реконструктивною хірургією голови та шиї в Полтавському державному медичному університеті включає відеолекції, записані й оброблені у форматі AVI; on-line відеолекції й консультації, які транслюються на платформі Zoom; у YouTube і на сайті кафедри розміщено матеріали для підготовки до практичних занять і для самостійної роботи (ppt-презентації, pdf-тексти, відеопрезентації, аудіофайли тощо). Також на сайті кафедри представлені навчально-методичні посібники й підручники, автори яких – співробітники кафедри, у форматі pdf-документів, у форматі word-документів; матеріали для підготовки здобувачів освіти до інтегрованого ліцензійного тестового іспиту «Крок-2.Стоматологія» тощо. Слід зазначити, що доступ до цього ресурсу цілодобовий і залежить лише від якості роботи інтернету й бажання здобувачів освіти.

Нас, викладачів клінічної дисципліни, більше турбує не якість засобів дистанційного навчання, а психолого-педагогічне й методичне забезпечення процесів навчання й викладання, зокрема опанування практичних навичок. Ми маємо ще недостатній досвід дистанційного навчання, проте вже можемо констатувати, що мотивація до самостійної навчальної діяльності здобувачів освіти лише формується. Це спонукає викладачів до перегляду і трансформації методичних матеріалів і матеріалів, які супроводжують навчальний процес. Тому нині основними «фігурантами» дистанційного навчання стали викладачі, які виступають у ролі «архітекторів» і «конструкторів» інформатизації й «оцифрування» навчальних матеріалів і наочного приладдя. Під час дистанційного навчання трансформувалася головна діяльність викладача: від передачі навчальної інформації до навчання здобувачів освіти самостійної роботи з будь-якими ресурсами для опанування дисципліни.

Отже, ефективність навчальної діяльності багато в чому залежить від рівня організаційної, пізнавальної самостійності здобувачів освіти і засобів індивідуальної підтримки їхньої освітньої діяльності. У дистанційній освітній системі навчальний процес включає трансляцію (передачу) знань, яку здійснюють різні викладачі, які спеціалізуються в даній конкретній галузі; організацію пізнавальної діяльності й контролю з усіх навчальних курсів, яку контролює завідувач кафедри або завуч.

Таким чином, дистанційне навчання можна уявити як особливу модель постановки й вирішення освітніх завдань або як специфічну гуманітарну технологію реалізації інтересів освітніх суб'єктів. Освітня культура, актуалізуючи e-learning, передбачає подальші дослідження в галузях філософії й методології дистанційного навчання, що враховують сучасні інфокомунікаційні технології, підходи до самої освітньої системи: модель віртуального (дистанційного) освітнього процесу; учасники віртуального (дистанційного) освітнього процесу: віртуальний студент, віртуальний викладач. Але як зберегти й розвинути людську природу у віртуальному освітньому просторі? Потрібно, щоб віртуальна реальність все більше набувала гуманістичних рис [1;2]. На думку практиків, у дистанційному навчальному процесі доцільно спиратися на рефлексію – чуттєво-пережитий процес усвідомлення суб'єктом освіти своєї діяльності. За допомогою рефлексії здійснюється осмислення як мінімум трьох сторін діяльності суб'єктів дистанційного навчання: практичної (Що зроблено? Що є головним результатом?); технологічної (Яким способом? Етапи, алгоритми діяльності тощо); світоглядної (Навіщо я це роблю? Чи відповідає отриманий результат поставленим цілям? Хто я в цій роботі, процесі? Які зміни відбулися зі мною або можуть статися? тощо). Рефлексія особливо актуальна в умовах дистанційного навчання, оскільки відсутнє реальне спілкування з викладачем, потрібно більшу частину навчальних завдань виконувати в режимі самоперевірки. По суті, відповідаючи на перераховані вище запитання, здобувачі освіти переходять у режим самоосвіти. Як бачимо, у дистанційному навчанні глобальним суб'єктом віртуального навчального процесу є інтернет-спільнота, яка, своєю чергою, має бути керованою. Тому необхідна гуманітарна педагогічна технологія, яка би керувала дистанційною освітою – новою освітньою практикою. Лишається відкритим питання щодо опанування здобувачам освіти – стоматологами практичних навичок. Натепер це можливо у фантомних класах і симуляційних центрах [6]. А як бути за умови дистанційної освіти? Може, профільні IT-фахівці створять віртуальну модель для опанування здобувачами освіти практичних навичок із місцевого знеболювання, способів тримання й застосування хірургічних інструментів? Є ще ціла низка питань, які слід обдумати й винести на обговорення стоматологічної спільноти. Тому є над чим працювати, є бажання, думаємо, що знайдемо і можливості, й однодумців.

Список використаної літератури

1. Волошина Л.І., Скікевич М.Г. Рівень інформаційної культури здобувачів освіти та його значення в процесі підготовки лікаря. *Інноваційні освітні технології у підготовці медичних кадрів (частина 1)*/ Матеріали навч.-метод. конф., Полтава, 2010. – С.23-25.
2. Волошина Л.І., Скікевич М.Г. Інформатизація медичної освіти – за і проти. *Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі* / Матер. X ювілейної Всеукраїнської навчально-наукової конференції з міжнародною участю. – Тернопіль: ТДМУ «Укрмедкнига», 2013. – Ч.1. – С.111-113.
3. Гутман С. Образование в информационном обществе. - СПб.: Экстрапринт, 2000. - С. 16.
4. Т.О. Дерба, 2009 ISSN 2076-8184. Інформаційні технології і засоби навчання. 2009. №5 (13). Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu.ua.net/em.html>
5. Шедровицкий Г. П. Мышление. Понимание. Рефлексия. – М.: Наследие ММК, 2005. – 800с. – ISBN 5-98808-003-0
6. *Voloshina L.I., Skikevych M.G. The possibilities of using simulation centers for the formation of professional competencies in surgical dentistry among graduates of dental faculties. Інновації у вищій медичній та фармацевтичній освіті України (з дисциплінарним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференції-зв'язку)* (Тернопіль, 16–17 травня 2019 р.) Матер. XVI Всеукраїнської наук.-практ.конф.з міжнарод.участю. Тернопіль: ТДМУ «Укрмедкнига», 2019. –С. 316.

**ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЧЕРЕЗ
УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ОСОБИСТІСНО-ЗОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ**

Вонсович Л.П., Вонсович Ю.В.

Фаховий медико-фармацевтичний коледж Полтавського державного медичного університету

Обґрунтовано необхідність упровадження в освітній процес елементів особистісно-зорієнтованого навчання для підвищення рівня пізнавальної активності студентів і професійної підготовки фахівця, здатного до самоосвіти. Представлений досвід упровадження методик навчання, що сприяють формуванню життєвих компетентностей і лідерських якостей здобувачів освіти.

Ключові слова: формування особистості, методи навчання, особистісно-зорієнтоване навчання, компетентнісний підхід, міжособистісні навички.

The article substantiates the need to introduce elements of personality-oriented learning into the educational process. It will help increase the level of cognitive activity of students and the professional training of a specialist who is capable of self-education. The article deals with the experience of implementing teaching methods that contribute to the formation of life competencies and leadership qualities of students presented.

Key words: personality formation, teaching methodologies, personality-oriented learning, the competence approach, interpersonal skills.

Формування особистості студента-медика і його становлення як фахівця відбувається в процесі навчання за дотримання відповідних умов: створення позитивного настрою для навчання й мотиваційного забезпечення позитивної атмосфери, під час якої здобувач освіти для досягнення спільних цілей спроможний ставити перед собою навчальні завдання, контролювати свою освітню діяльність, домагатися запланованого результату й вибирати найбільш раціональний шлях пошуку необхідних для цього засобів розумової або організаційної роботи, щоб стати самостійним суб'єктом навчальної діяльності.

Оптимальний вибір методів навчання, на перший погляд, частково вирішує або допомагає студентам у подоланні проблем, зазначених вище, і в професійному становленні. Результатом опанування нових технологій у коледжі є реалізація методичної проблеми коледжу «Впровадження в практику освітньої діяльності компетентнісного підходу при формуванні професійних знань, умінь та навичок майбутніх фахівців», а через неї – формування здатності розуміти, думати, шукати закономірності, планувати й регулювати власні дії, вирішувати широке коло різноманітних життєвих завдань, розкривати можливості в кожному студентові та створити умови для їх реалізації.

Разом із упровадженням особистісно-зорієнтованого навчання трансформуються мета й завдання вивчення гуманітарних дисциплін: мотиви, форми, методи, засоби навчання мають забезпечити набуття особистістю життєвої компетентності, тобто підготувати студента до життя і професійної діяльності.

Поліпшення якості підготовки фахівців може бути забезпечене не тільки суттєвим удосконаленням методів навчання, а й надійним зворотним зв'язком, який реалізується через навчальну, творчу і практичну діяльність студентів.

Таким вимогам має відповідати сучасна парадигма підготовки майбутніх медиків, що об'єднує використання в освітньому процесі інноваційних технологій, формування ключових компетентностей студентів і набуття міжособистісних навичок (soft-skills) на основі оновлення змісту професійної освіти.

Для учасників освітнього процесу фахового медико-фармацевтичного коледжу ПДМУ політика формування навичок soft-skills сформована в освітньо-професійних програмах спеціальностей 223 Медсестринство, 226 Фармація, промислова фармація, 221 Стоматологія та є пріоритетом дисциплін загальної підготовки. Але, на нашу думку, ознайомлення й закладання підґрунтя для цієї політики розпочинається вже на першому засіданні циклової комісії, коли обговорюються робоча навчальна програма й силабус як сучасний інструмент освітньої діяльності в період змішаного навчання.

Так, наприклад, відпрацьовуючи, на перший погляд, традиційні методики актуалізації опорних знань методами вибіркового і фронтального усного опитування, маємо можливість сприяти формуванню й удосконаленню навичок soft-skills, а саме: здатність діяти на основі етичних міркувань, здатність працювати в команді, навички міжособистісної взаємодії, визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків, навички використання інформаційних і комунікативних технологій. Як відомо, цих навичок неможливо навчити, є тільки бажання навчитися й набути їх через власний досвід. Напередодні колективної роботи до вибіркового усного опиту-